

**LES
CIUTATS
EUROPEES
DE
JOSEP
PLA**

30.11.2010—15.02.2011
Espai Catalunya Europa
Brussel·les

La figura de Josep Pla (1897-1981) s'ha consolidat al llarg dels anys com la d'un dels grans escriptors catalans de la nostra època. Observador atent i agut de la realitat, part de la seva extensa obra, el seu món literari més personal, se centra en l'experiència del seu país, Catalunya, i especialment de la gent i el paisatge del seu Empordà nadiu i de les ciutats de la seva formació, Girona i Barcelona.

Però Josep Pla, des de molt jove, es dedicà activament al periodisme: des de 1920 i al llarg de vint anys fou corresponsal de premsa de dos importants periòdics catalans, *La Publicitat* i *La Veu de Catalunya*, i del madrileny *El Sol*, i viatjà per tot Europa (París, Gènova, Itàlia, Berlín, Moscou, Londres, Estocolm...). En aquesta incessant activitat no deixà mai d'observar la realitat, de llegir constantment i d'escoltar i conversar a totes hores. Així es convertí en el primer escriptor modern de llibres de viatges en català: els seus primers llibres publicats són sobretot reculls de cròniques viatgeres. Des del primer moment, aconseguí un gran èxit popular i fou reconegut pels principals escriptors i crítics del moment.

Les seves observacions –que completà en una sèrie de viatges per Europa i Amèrica a partir de la dècada de 1950, ja en edat madura, i que recollí, amb les anteriors, als volums de la seva *Obra completa*– tenen encara una vigència sorprenent i han estat una esplèndida font d'informació per a la societat catalana: informació literària, històrica i artística de la cultura occidental.

Aquesta mostra vol donar una visió succinta d'aquesta gran labor de divulgació de la realitat de la nostra Europa que Pla dugué a terme al llarg de la seva vida. Donem com a punts de referència sis ciutats per les quals l'escriptor sentí singular fascinació: París, Madrid, Roma, Berlín, Londres i Atenes. Hem prestat especial atenció al profund coneixement que Pla mostra dels literats i pensadors de les cultures que aquestes ciutats simbolitzen.

OC IX, 304

«El viatger ideal serà sempre, per a mi, Stendhal. A Stendhal li interessà sobretot el que passà successivament per davant dels seus ulls, absolutament tot: la gent, la conversació, la manera de viure, la política, els costums, l'arqueologia –i l'art, naturalment. Viatjar amb un criteri d'especialització em sembla una mica ridícul.»

• París

Josep Pla arriba a París el 1920 i n'escriviu les impressions a *Notes sobre París* (1920-1921), publicat a *Sobre París i França* (OC IV, 1967). Com a corresponal de *La Publicidad*, informa sobre la Conferència de San Remo (abril 1920), que ratifica el Tractat de Versalles, i sobre política francesa. Resta fascinat per la ciutat i el seu urbanisme, però sobretot pel seu món literari i artístic. Descobreix nous valors, com en el cas de Marcel Proust, que defensa apassionadament en els primers moments de la seva aparició. La cultura francesa és la base més àmplia del món literari de Pla.

OC IV, 29

«En sortir al carrer, em trobo amb un típic matí del París primaveral, de boirina nacrada, pastositats finíssimes, agudes, dintre de la suavitat. La llum incerta, de color de canyella. Els asfalts mullats. Les pàtines de les cases, d'una qualitat de camussa densa i tacada, fosca i esblanqueïda...»

OC IV, 85

«La vida literària m'apassiona –molt més que l'activitat periodística, que practico per viure. París és una ciutat que sembla feta expressa per fer-hi la vida literària. Entenc per vida literària: llegir. París és una ciutat per a llegir bé, vull dir per a estudiar, per a convertir els llibres –el contingut dels llibres– en una obsessió. [...] Les dones, els diners, la vida social, la curiositat política del moment, passen a segon terme davant de l'apassionant interès que em produeixen alguns escriptors i alguns llibres.»

Josep Pla davant
el Palau de Luxemburg,
París, 1920

Autor desconegut
Fundació Josep Pla,
col. Josep Vergés

PAUL VALÉRY*Monsieur Teste*

OC IV, 93

«...considero que *Monsieur Teste* és un text bàsic. Aquest llibre és una invectiva prodigiosa, lúcida, contra la societat humana i la manera d'ésser del material. Aquesta invectiva, si no fos escrita d'una manera obscura, difícil i meravellosa, seria d'una subversivitat d'escassos precedents en l'observació literària. Posada en clar dubto que hagués pogut ser publicada en el sistema de la societat actual...»

CHARLES BAUDELAIRE*Les fleurs du mal*

OC XXXV, 112

«Baudelaire és un gran poeta. Les caigudes dels poetes sempre se solen produir per falta del sentit del ridícul. A Baudelaire, el sentit del ridícul no li falta gairebé mai. És gairebé infal·lible.»

ANATOLE FRANCE*L'Île des pingouins*

OC XLIII, 121

«...hi ha el France historiador de la seva època i aquest és immortal. Quan es vulgui saber el que passava a França els anys que giren a l'entorn del procés Dreyfus, es consultaran els llibres d'aquest escriptor que tenen per matèria la seva època, de la mateixa manera que avui s'acut a les memòries de l'aventurer Casanova, a les *Senyores galants* de Brantôme i a les memòries de Saint-Simon...»

GUSTAVE FLAUBERT*L'Éducation sentimentale*

OC XXVIII, 302

«...*L'Éducation sentimentale*, que em sembla de les millors novel·les, per no dir la millor –infinítament més important que *Madame Bovary*–, que s'ha escrit a França.»

ANDRÉ GIDE*Journal : 1889
—1939*

OC XXXIII, 206

«L'obra cabdal de Gide és el que escriví al marge del que anà veient i vivint, és a dir, el seu *Journal*, el seu diari més o menys íntim. [...] És quan Gide reacciona davant d'un esdeveniment qualsevol, per insignificant que sigui, quan es converteix en un testimoni, en un prodigiós testimoni de l'època.»

VICTOR HUGO*Œuvres
poétiques*

OC XII, 178

«Quin poeta més enorme no és, quin escriptor més prodigiós, quin fenomenal geni literari! En la seva poesia, hi és tot, i principalment tot Baudelaire, tot Rimbaud, tot Verlaine, tot Mallarmé. És un poeta tan gros, tan copiós, tan musical, de vegades tan dolent, etc., que tots els esforços que he fet per trobar un paper que en doni una idea comprensiva han resultat fallits.»

ALFRED JARRY*Ubu Roi*

OC XLIII, 239

«*Ubu Roi* és una de les obres capdavanteres de l'escena francesa. Aquesta peça té tota la força i tota la simplicitat de les construccions dels antics, tota la truculència i el bon sentit dels autors faceciosos del segle XVI, tota la vivacitat, la naturalitat i la transparència del diàleg de Molière, i encara cal afegir-hi que, en *Ubu Roi*, hi ha la fantasia i el lirisme còmic d'un Shakespeare.»

MICHEL DE MONTAIGNE*Essais*

OC I, 145

«No em canso de llegir els *Assaigs* de Montaigne. Hi passo hores i hores de la nit, al llit. Em fan un efecte plàcid, sedant, em donen un repós deliciós. Trobo Montaigne d'una gràcia gairebé ininterrompuda, ple de continuades, inesgotables sorpreses. Una d'aquestes sorpreses prové, em sembla, del fet que Montaigne té una idea molt precisa de la insignificant posició que té l'home sobre la terra.»

MARCEL PROUST*Le temps retrouvé*

OC IV, 230

«És un realista dels records de la realitat –i el temps retrobat–, cosa sensiblement diferent, sovint més complicada. La realitat dels records se li dóna amb un realisme molt més ric que el realisme directe i immediat. En la base de l'obra de Proust hi ha un onanisme esborronador, microfònic, persistent, deliberat, continuat, infinitament petit, infinitament gran, transcendental.»

STENDHAL*Memoires
d'un touriste*

OC XXI, 274

«...tots nosaltres som fills de Stendhal, fenomen que descobrirem entre el 1910 i el 1920. Al meu entendre, aquest escriptor té un gran mèrit: materialitzà la psicologia humana. Materialitzà tot el possible. La seva teoria de l'amor, com a cristal·lització, és considerable. Tot el que sigui materialitzar coses és magnífic.»

• Madrid

Com a corresponal de *La Publicidad* i de *La Veu de Catalunya*, Josep Pla féu dues llargues estades a Madrid. De la primera –en què conegué el món intel·lectual i polític espanyol del moment i fou testimoni de l’atemptat anarquista que abaté el cap del govern Eduardo Dato– publicà una obra de gran interès, *Madrid (Un dietari)*, recollida a *Primera volada* (OC III). La segona, com a cronista de la vida parlamentària de la Segona República Espanyola (1931-1936), es reflecteix sobretot a *Madrid (L’adveniment de la República)*, del 1933, recollida a *Notes per a Sílvia* (OC XXVI). Observador atent d’una realitat i d’una sensibilitat molt diferent de la del seu país, alterna l’admiració per determinats aspectes i persones amb pinzellades de la seva personal ironia i sentit de l’humor.

OC III, 564-565

«També es veu com s’eleven aquestes nuvolades blanques i roses, inofensives, de Castella. S’eleven verticalment i puguen dretes, i això ajuda a comprendre aquella vella observació que s’ha fet sobre el cel d’aquest país, això és, que el cel baixa a cercar la terra, que allarga el braç i l’hi passa per sota la cintura. En altres contrades, la terra s’alça en un impuls cap al cel. El color i la forma d’aquests núvols i de la llum de Madrid és una mica de postal il·luminada: estilitzada, d’una finor delicadíssima, una mica artificial, escenogràfica, filtrada, neta, precisa. Aquesta llum, aquest cel, aquests núvols, són el luxe de Madrid, la seva cosa més fina. L’aire hi és pur, aire de muntanya, sec, tònic, d’una cristal·linitat diamantina.»

OC III, 647

«A Madrid s’han de venir a veure els últims cafès, els últims noctàmbuls, les últimes tertúlies, els últims intel·lectuals. Els últims intel·lectuals –allò que se’n diu els últims intel·lectuals– van a Pombo.

Pombo és un cafè silenciós i vuitcentista, amb taules rectangulars de marbre per a quatre persones, llarg, en forma de túnel, sostre de volta i uns miralls anacrònics sobre les parets d’un color melangiós. És un cafè per a prendre-hi xocolata amb melindros i un vas d’aigua a l’espanyola. Cada dissabte, havent sopat, Ramón Gómez de la Serna va a Pombo, i això hi porta una banda innumerable d’artistes, de literats, d’escriptors joves. La tertúlia és oberta i generosa.»

Madrid

Josep Pla viatja
a Madrid per visitar
al Rei, 1976

Emili Massana
Fundació Josep Pla,
col. Col·legi de
Periodistes Demarcació
de Girona

AZORÍN

Las confesiones de un pequeño filósofo

OC I, 633

«Azorín. És un gran escriptor; he llegit una bona part de la seva obra. És delicat, sensible, fabulosament elegant. La seva manera d'escriure és senzilla, clara, diàfana. No té mai cap caiguda en el recargolament de la frase tradicional castellana –en la voluta castellana. En aquest sentit, el residu retòric, en Azorín, és sempre petit.»

PÍO BAROJA

El árbol de la ciencia

OC XXXIII, 627

«Baroja, enorme escriptor antibarroc, hauria pogut ésser el més gran memorialista de la literatura castellana de tots els temps. Quan les seves obres es redueixen al que són en realitat, a una successió de paisatges, de figures i d'ambients, tenen una qualitat sensacional, única, insuperable, magnífica. Però costa –això produeix cansament– eliminar d'aquests llibres el que tenen de tripa inútil, d'intriga fictícia, de truc afegit, de perruqueria novel·lística.»

JULIO CAMBA

Sobre casi todo

OC XXXIII, 359

«La literatura de Camba és una literatura d'idees, obeeix a un joc mental i en els seus curts articles gairebé sempre el joc mental que hi ha en els seus orígens està clarament i netament expressat. [...] L'expressivitat dels seus articles tan curts s'explica perquè en la base de la seva elaboració hi ha la recerca dels adjectius apropiats, que són sempre corrents i vulgars.»

CAMILO JOSÉ CELA

La familia de Pascual Duarte

OC XXXIII, 281-282

«[Camilo José Cela] s'entronca a cada moment amb el filó més universal i més autèntic de la literatura castellana, que és el que els preceptistes anomenen la novel·la picaresca, s'entén el realisme agre, atroç, objectiu, aclaparador que sembla donar-se en el paisatge carpetovetònic espontàniament, realisme que ha estat la matriu de la novel·la europea. Cela és un arcaic.»

RAMÓN GÓMEZ DE LA SERNA

Greguerías

OC XVII, 550-551

«Gómez de la Serna s'inclinà, des del primer moment, pel Madrid de la llegenda, del sub-sub-Goya, del Prado, les *majas*, purament pintoresc [...]. Escriví centenars, milers, dotzenes de milers de *greguerías*. Què és una *greguería*? Hauria pogut ser una frase curta amb un adjectiu exacte, sintètic, agut i comprensiu. N'escriví tantes, que l'exactitud s'esvaí i esdevingué vulgaritat.»

GREGORIO MARAÑÓN

Luis Vives. Un español fuera de España

OC XVII, 543

«Al meu modest entendre, l'obra general de Marañón està travessada per tres forces que la convergeixen –que és com si convergissin la seva personalitat: la seva immovible objectivitat científica, el sentit del lliure examen i el respecte a la dignitat humana. Aquesta triple valoració, en feix coherent i lligat, fa del doctor Marañón un gran intel·lectual de sentit normal europeu-occidental.»

MARCELINO MENÉNDEZ Y PELAYO

Historia de los heterodoxos

OC XXVIII, 99-100

«Don Marcelino fou un enorme erudit [...]. La seva crítica literària no té rival i ningú no l'ha poguda superar. De jove fou dominat per formes de fanatisme. He llegit i rellegit la *Historia de los heterodoxos españoles*. Curiosi llibre! El fet que existeixi no vol pas dir, però, que els heterodoxos en aquesta península hagin existit. El vertader títol de l'obra hauria d'haver estat: *Historia de los heterodoxos posibles*.»

JOSÉ ORTEGA Y GASSET

La España invertebrada

OC XLIV, 164

«Don José [Ortega y Gasset] havia passat per les universitats filosòfiques alemanyes i en sabia el lèxic. El seu llibre *La España invertebrada* és un llibre trist. Ell la volia vertebrada, vertebrada al màxim. La vertebració costava Déu i ajuda. “¿Qué es un español?”, es demana Ortega. Després feia una pausa impressionant, que semblava suspesa, indescriptible. L'orador era extraordinari.»

**DIONISIO
RIDRUEJO**

*Hasta la fecha:
poesías completas*

OC XXVI, 244-245

«Des del punt de vista personal tinc per Ridruejo un afecte cordialíssim. [...] És un escriptor poderós, però com a poeta és decebedor. Es mou en un món de paraules –de paraules que construeixen versos prodigiosos però purament verbals. Ni tan sols intenta sortir d'aquest món i entrar en el de la realitat –en el de les coses, dels sentiments, dels homes.»

**MIGUEL
DE UNAMUNO**

*El sentimiento
trágico de la vida*

OC III, 497

«Quan no parla de política, es refereix constantment a les tesis del llibre més lligat a les seves idees, que deu ésser *El sentimiento trágico de la vida en los hombres y en los pueblos*. Es manté sempre en un terreny d'ideologia romàntica i anàrquica, amb moltes reminiscències de la lírica portuguesa.»

• Roma

Josep Pla residí a Itàlia com a corresponçal de *La Publicitat* i de *La Veu de Catalunya* l'any 1922, des d'on col·laborà també amb el diari madrileny *El Sol*, durant l'ascens i la consolidació del feixisme, que simbolitza la famosa Marxa sobre Roma de l'octubre d'aquest any i que descriu amb detall a *Notes disperses* (OC XII). Tornà a la ciutat diverses vegades. La seva visió de Roma i d'altres ciutats italianes –Gènova, Siena, Bolonya, Florència, Nàpols, etc.– apareix també a *La vida amarga* (OC VI), *Itàlia i el Mediterrani* (OC XXXVII), *Darrers escrits* (OC XLIV) i menys a *Cartes d'Itàlia* (incorporades a *Les escales de Llevant*, OC XIII). De la mà de Stendhal i a partir de la contemplació apassionada de l'art italià i de la seductora personalitat dels seus habitants, s'identificà amb aquest país mediterrani tant com estimava el seu propi país.

Carta de Josep Pla a Josep M. de Sagarra, Florència, 1922

«I fou a Florència on vaig descobrir que hi ha hagut persones en aquest món que tractaren de fer les coses bé, intel·ligentment i sensiblement bé, pensant que l'estada en aquest món fos agradable a través de l'habilitat de l'art. [...] I pel demés, Itàlia és el meu país, l'italià és la meua llengua, la pasta el meu menjar i el chianti el meu beure. Si puc passaré mitja vida a Itàlia.»

OC VI, 533

«El meu cafè a Roma sempre ha estat el Caffè Greco, via Condotti. És un cafè pacífic, recollit, amb una clientela –sobretot a certes hores– habituada a fer la més petita quantitat de soroll possible. En aquest sentit sembla un cafè del nord d'Europa, i si fos possible veure-hi més sovint riellar la pluja als vidres del carrer, la il·lusió seria perfecta. Però la Roma de les fresques aquarel·les no és pas corrent. Hi abunden més els Piranesi.»

Josep Pla a Venècia

Autor desconegut
Fundació Josep Pla,
col. Ed. Destino

BENEDETTO CROCE

Breviario di estetica

OC A, 239-240

«En quantitat i qualitat, la seva obra és tan immensa, tan vasta, tan prodigiosa, que l'esforç d'aquest gegantí home del Sud no es pot parangonar amb el de cap intel·lectual d'arreu del món del seu temps –si s'exceptua la feina dels homes de ciència.»

GABRIELE D'ANNUNZIO

Francesca da Rimini

OC XIII, 56

«Dins la literatura italiana moderna, la substitució de la força per la ferocitat i del sentiment pel sentimentalisme ha estat realitzada principalment per Gabriele D'Annunzio. [...] D'Annunzio, més que el creador, fou el pretext de la desclosa del dannunzianisme, confluència de retòrica, d'amoralitat i de múltiples instints d'inferioritat.»

HUGO FOSCOLO

I sepolcri e i sonetti

OC XXXV, 497

«Si faig algun dia un altre llibre sobre Itàlia, hi publicaré un assaig sobre Foscolo, com a home de gran lectura, d'impressionant cultura, gran coneixedor del grec i del llatí i gran agitador polític –formidable patriota– que no n'encertà ni una, mai. Com que això ha estat tan corrent en el nostre país, potser valdria la pena d'examinar aquest home, tan considerable.»

CARLO GOLDONI

Commedie scelte

OC XXXVII, 315

«Es tractava de fer el teatre que fou anomenat de caràcter: el teatre dels moviments dels homes i de les dones tal com es desprenia de les seves realitats temperamentals. Era el que havia fet Molière en les seves obres bàsiques. És el que féu Goldoni en el seu teatre: un teatre d'observació i de realitat. Quan Voltaire afirmà que Goldoni es podia comparar amb Molière, quedà consagrat.»

HORACI

Sàtires i Epístoles

OC XXXVII, 273

«És molt possible que, en la Roma antiga, Horaci hagi estat un dels escriptors d'observació més aguts i de capacitat més expressiva del seu temps [...]. Fou un dels més grans ídols de Leopardi, formulà sobre els anys de Cèsar August i de Mecenes observacions meravelloses i sàtires terribles. Fa molts segles que els italians són ambivalents: estan i no estan contents.»

GIACOMO LEOPARDI

Zibaldone

OC XXXVII, 307

«Avui està perfectament demostrat que tota l'obra de Leopardi s'inicià en el *Zibaldone*, dietari de l'esperit del poeta, estudi fabulós, infatigable, exhaustidor, d'aquest jove de Recanati que hi deixà la carcanada [...] però impulsada per una ambició secreta però d'elevada temperatura, per arribar a tenir un lloc preeminent en la literatura italiana, lloc que ha obtingut sense discussió possible...»

ALESSANDRO MANZONI

I promessi sposi

OC XIII, 219-221

«En aquest llibre, la tècnica de la descripció –feina difícil– hi és dominada amb una impressionant perfecció. És un llibre clar, cristal·lí, acabat, d'una qualitat raríssima. [...] Infinitament més complex que Leopardi, Manzoni té sobre el poeta el mèrit immens de no haver deixat entreveure al públic i en la seva obra la seva desesperació.»

PIRANDELLO

Novelle per un anno

OC XII, 125-126

«Esperit profundament mediterrani, fascinat pel Mediterrani, en tenia la característica més acusada: la fredor. Pirandello és un realista glacial. En la seva obra no hi ha més que passions –les passions que endegà el Dret romà. La passió de la propietat, la sensualitat del propietari –la propietat de les dones, de la terra, etc.–, la lluita contra la solitud, contra la inseguretat.»

MAQUIAVEL*Storie*

OC XXXVII, 399

«...a través de tota la meua vida, ha estat per mi un dels grans, admirables, benèfics, normatius, instructius autors a la lectura dels quals he pogut arribar [...]. Observador agut, despert, infatigable, servit per una capacitat d'escriptor clara, precisa, sense ni un pols de retòrica, ni de literatura, amb un llenguatge polític, social i humà que no li falla mai [...], Machiavelli és una lliçó permanent.»

**LUDOVICO
ARIOSTO***Orlando Furioso*

OC XLIV, 333

«És un poeta escèptic, humorístic, que fa sempre la ironia de les coses, tant si van bé com malament. És un home que es fot de tot i escriu amb una precisió perfecta.»

• **Berlín**

Durant l'any 1923 Josep Pla residí a Berlín com a corresponçal de *La Publicitat* en companyia del seu gran amic, també periodista, Eugeni Xammar. El tema central de la seva tasca fou la brutal inflació del marc alemany en aquesta etapa de la República de Weimar. Els seus escrits, publicats inicialment a *Coses vistes* (1925), *Llanterna màgica* (1926), *Relacions* (1927) i *Cartes de lluny* (1928), es troben recollits en diversos volums de la seva *Obra completa*, especialment a *El nord* (OC V), *La vida amarga* (OC VI) i *Notes disperses* (OC XII). Pla sentia admiració i respecte per la literatura i l'erudició alemanyes, però el caràcter germànic restava molt lluny de la seva sensibilitat meridional.

OC V, 170

«Una cervesa valia tres milions de marcs i un cafè amb llet quatre milions. Una dona depredada, provinent de la guerra de l'est valia cinc-cents milions de marcs –la quarta part d'un dòlar–, a penes una pesseta cinquanta de la nostra moneda.»

OC XII, 444-445

«Però [...] el que més afectà el meu esperit i amb més profunditat, fou veure l'ordre, la disciplina, les formes d'impassibilitat, de calma, de silenci, d'obediència, que manifestà [...] el poble alemany. [...] Sota l'aparença de la impassibilitat la processó anava per dins. Fou perfectament possible de veure-ho clar quan fou necessari de presenciar la projecció de les masses sobre les oficines del nou partit totalitari, l'escombrada de la meravellosa constitució de Weimar, de les milícies socialistes, dels polítics prussians –homes de ferro–, de la socialdemocràcia teutònica.»

Canal de Kiel.
Alemanya, 1969

Autor desconegut
Fundació Josep Pla,
col. Ed. Destino

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

Viaggio in Italia

OC XXXVII, 379-380

«Les persones que tenen una certa sensibilitat per Itàlia no poden deixar de llegir el *Viatge* de Goethe. No és pas un llibre que disposi d'una gran amenitat, ni és divertit, ni és popularista. Més aviat és cultural i té un punt d'elevació que, com tot el que escriví, és molt ben girat i és molt intel·ligible. Molt i molt més que els escrits de Winckelmann.»

ISÒCRATES

Discursos

OC A, 53-55

«He sentit parlar molt d'aquest vell sofista grec en els cafès del barri elegant de Berlín. Consulti els resums bibliogràfics alemanys del temps i hi trobarà ben bé quatre o cinc grans treballs, atapeïts i definitius, sobre Isòcrates. No recordo ni els noms d'aquests llibres –ni els dels seus autors. Però no en dubti pas gens: sobre Isòcrates ja no es pot buscar ni dir res més. Els alemanys han esgotat la matèria.»

HERMANN VON KEYSERLING

Vida íntima

OC XXIV, 242-243

«Era un antirracionalista. La plaga del món modern –segons ell– és el divorci que s'hi observa, a tot arreu, entre la raó i el cor. L'home modern és analític, racionalista, mecànic, tècnic, estiracordetes i detallista, però no sap viure i, a més a més, s'incapacita per a la vida. S'ha de tornar a la cultura [...]. La cultura consisteix a saber viure.»

HEINRICH HEINE

Lutèce

OC XXXIX, 393

«Torno al llit després d'haver llegit una mica Heine. Escrivia bé, valga'm Déu!, a la manera del seu temps.»

CARL GUSTAV JUNG

Freud i la psicoanàlisi

OC XXXIII, 353

«La psicoanàlisi, a través de Jung, és sobretot això: un mètode d'observació; unes classificacions curiosíssimes; un utilatge intel·lectual còmode i pràctic; algunes hipòtesis fascinadores i incertes. La seva psicologia continua essent un art, una gràcia del pensament, un empirisme organitzador. No arriba a més. Sobre els seus mètodes terapèutics, els especialistes en diran l'última paraula.»

THOMAS MANN

Mort a Venècia

OC XLIII, 660-661

«Mann és un intel·lectual de gran categoria. Els coneixements que té del món antic són impressionants. El llibre és escrit d'una manera tan perfecta i de tanta distinció que hom queda astorat. És un estil d'una perfecció absoluta –d'una llengua construïda i admirable.»

KARL MARX

Le capital

OC XXXV, 298-299

«Vaig llegir *El capital* tornant de Berlín i després [...] d'haver vist i viscut l'enorme inflació del marc alemany de l'època de la constitució de Weimar. I el que potser m'impressionà més del llibre fou constatar que Marx no dediqués una sola ratlla al fenomen de la inflació i en definitiva al fenomen de la moneda, del preu de la moneda, que gairebé segur que és etern.»

FRIEDRICH NIETZSCHE

Le Gai savoir

OC XI, 294

«*La gaya scienza* és potser el llibre més individualista i el més socialment subversiu que potser s'ha editat. [...] Nietzsche fa l'apologia de l'home lliure totalment arbitrari, indotat per a la fe, alliberat de tota ànsia de certesa, de tota preocupació moral, acostumat a mantenir-se dret sobre les cordes fluïxes de totes les possibilitats, a ballar sobre el caire de l'abisme.»

**FRIEDRICH
VON SCHILLER**

*Correspondance
Goethe-Schiller*

OC V, 368-369

«La millor guia de Jena és la *Correspondència* de Schiller i Goethe. Sempre malalt, bloquejat per l'hivern, somniant el sol i la vida brillant de Goethe [...] Schiller va consumir-se de passió a Jena, enmig del silenci de la petita ciutat. Prometeu encadenat arran de terra, escrivint aquella revista que es deia *Les hores* [...], quina pena que fa l'escriptor!»

**J.P.
ECKERMANN**

*Conversaciones
con Goethe*

OC XXXVII, 335-336

«Quan jo era jove vaig llegir, apassionadament, les *Converses de Goethe amb Eckermann*. Llibre fenomenal, d'un interès permanent. En aquest llibre hi ha moltes al·lusions a Winckelmann, en tant que home apassionat pel món antic, per l'art hel·lènic i exactament per l'escultura grega. [...] Goethe tingué una gran admiració per aquest prussià de Brandenburg, que tingué la passió meridional.»

• Londres

Josep Pla féu el primer viatge a Londres entre 1925 i 1926 com a corresponsal de *La Publicitat* i moltes de les seves impressions quedaren recollides a *Cartes de lluny* (1928), incloses a *El nord* (OC V). Una altra sèrie de records de l'estada a Anglaterra es troba a *La vida amarga* (OC VI). Pla conegué i estimà el món literari anglès i alguns dels seus autors recurrents en la seva obra són Conrad, Dickens, Shaw, Chesterton, Butler... Hi tornà el 1969, ja gran, i constatà aleshores els aspectes més brillants de la ciutat, ja refeta de les guerres i con-vertida en una de les metròpolis més atractives de l'època (*El viatge s'acaba*, OC XXXIX).

OC V, 58

«El gran novel·lista, una nit estrellada d'estiu, assegut a l'orla del seu vaixell ancorat als docs de Londres, veié passar la història sobre el Tàmesi. Primer eren els romans que pujaven; després eren els anglesos que baixaven riu avall, amb els ulls d'acer, una flama al cor i un estel sobre l'arbre del bergantí: comerciants, mariners, capitans, aventurers. És una bona plana, la de Conrad: el millor Baedeker del riu.»

OC V, 59

«...us sentiu rejuenit en arribar en aquest país tan vell –sentiu com una forma vella pot ésser viva.

I la causa deu ésser el riu. Teniu la sensació que la vostra finestra dona a la carretera més important del món. Veieu la gent que marxa amb la cara d'anar a algun lloc. Aquests vaixells que pugen i baixen per aquestes aigües olioses i tèrboles tenen un rumb positiu. [...] El riu és una fletxa que marca la direcció del món.»

Londres, 1955

Autor Josep Vergés
Fundació Josep Pla,
col. Ed. Destino

SAMUEL BUTLER*The Way of all flesh*

OC XLIII, 710

«He estat i sóc un lector –i sovint un gran admirador– de l'escriptor anglès Samuel Butler (1835-1902). M'interessa la seva obra, la seva vida, la pròpia manera de veure les coses, els seus viatges. Els seus crítics afirmen que fou un satíric. Ho fou, en efecte, però no es decantà mai cap a l'humorisme; fou un satíric més aviat seriós, no pas enravenat, però molt seriós.»

LORD BYRON*Childe Harold's Pilgrimage*

OC XXVI, 389

«El qui produí l'escàndol amb motiu de la compra del fris [del Partenó] per Lord Elgin fou Lord Byron, que escriví contra l'ambaixador un vers maligne que li féu molt de mal. Byron, en definitiva, fou el primer irredemptista grec, personalment estrabul·lat, fatxenda i exhibicionista, de la literatura romàntica del qual, no gaire bona, avui il·legible, tota l'Europa protestatària s'enamorà.»

GILBERT KEITH CHESTERTON*What's wrong with the World*

OC XXIX, 115-116

«Chesterton, posat en el seu medi anglès en un ambient de llibertat, m'entusiasma. Sento que és una bona persona, i un intel·lectual de les seves dimensions, quan és una bona persona, és el que s'assembla més a un àngel. Els qui s'anomenen intel·lectuals solen ésser sinistres. [...] Les seves intervencions en la vida anglesa responen a un respecte absolut a la realitat i a la veritat –cosa exemplar.»

JOSEPH CONRAD*The mirror of the sea*

OC XXXIII, 85

«Davant del mar i dels seus paisatges, Conrad és un homèrida: ningú no l'ha descrit amb més grandiositat ni amb més naturalitat que Joseph Conrad, ni ningú no ha demostrat tenir, com ell, una sensibilitat més aguda per copsar els seus infinits matisos –en la gràcia i en la desgràcia dels homes que hi naveguen.»

DANIEL DEFOE*Moll Flanders*

OC XII, 255

«Per quarta o cinquena vegada a la vida, llegeixo *Moll Flanders*, de Daniel Defoe. Un llibre que no he pogut mai deixar, d'una extraordinària simplicitat, que resisteix el pas del temps. Escrit al segle XVIII, en ple barroc continental, ofereix una curiosa característica: la justificació que en aquest llibre es fa de les accions humanes pels diners.»

CHARLES DICKENS*The Pickwick Papers*

OC V, 69

«Com tants continentals, la meua guia de Londres més viva és el record de la lectura de Dickens. Fleet Street pertany al món dickensià més dramàtic. La vella presó per deutes estigué situada en aquest carrer i el pare del novel·lista formà part de la seva clientela. El considerable Mr. Pickwick, la gran figura de la novel·la anglesa, també hi passà una temporada.»

JAMES BOSWELL*The Life of Samuel Johnson*

OC XLIII, 712-713

«Confesso que per aquest personatge [Johnson] tinc una admiració extraordinària, constant. [...] És un home divertidíssim, lleugerament absolut, amb poques perplexitats, gran formulador de sermons per als predicadors, esperit religiós i els últims anys de la seva vida, d'una vida social fascinadora, admirable.»

JAMES JOYCE*Ulysses*

OC XXVI, 230-231

«He rellegit, ara, l'*Ulysses* de Joyce [...] El llibre és impressionant –un dels documents del realisme aparentment fantàstic més al·lucinants de la història de la literatura. No és pas solament important (em sembla) per la seva truculència, per la glopada incontenible de veritat que conté, sinó per la seva subtilesa i perquè tècnicament és una meravella de ben fet.»

**WILLIAM
SHAKESPEARE***The Complete works*

OC XXXIII, 411

«El teatre de Shakespeare està basat en els caràcters humans, és a dir, en la dialèctica dels sentiments. És un teatre que de vegades és una mica confús –encara que la vida ho sigui encara més, constantment. Aquests caràcters són –uns quants– les peces en profunditat humana més grans que han existit. El rei Lear, Macbeth, Hamlet, contenen caràcters esborronadors; el bo i el dolent –l’etern– de la vida.»

**GEORGE
BERNARD
SHAW***Man and Superman*

OC XLIII, 245

«Es pot dir que no hi ha hagut dia que no hagi agitat les aigües del seu país amb una frase, una carta, un article, un assaig inconformista, detonant, profund o paradoxal. La seva polèmica amb Chesterton sobre totes les coses es pot dir que encara dura avui, i és un dels fets intel·lectuals més nobles de la nostra època.»

Josep Pla davant
les Cariàtides de
l'Erehteion. Atenes,
1923

Autor desconegut
Fundació Josep Pla,
col. Ed. Destino

El primer viatge de Josep Pla a Atenes, una de les destinacions més somiades de l'escriptor, fou l'any 1929. Arribà a Patràs amb el vaixell *Samos* i anà de Corint a Atenes amb el *Toyas*. Recull aquesta experiència tan decisiva per a ell en el llibre *Les escales de Llevant* (OC XIII). Una altra important estada la féu el 1956 en un viatge també marí-tím, recollit a *En mar* (OC XVIII), llibre en què dóna informacions detallades i profundes del món clàssic grec. Malgrat que l'afer de Xipre estava en un moment crític, no volgué viatjar a l'illa i preferí donar de nou en profunditat la seva visió del que representa Grècia en la cultura occidental. El tema apareix en altres obres seves, com a *Notes per a Sílvia* (OC XXVI, *Grècia. Notes per a principiants escrites per un principiant*, de to molt didàctic) i també a *Itàlia i el Mediterrani* (OC XXXVII).

OC XIII, 349

«L'art anomenat clàssic, el portem tots plegats més o menys en la imaginació. Les seves imatges formen part de la nostra substància escolar, de la nostra educació, de la nostra manera d'ésser. Per dir-ho en llenguatge kantià, són les nostres idees sintètiques a priori de les coses belles. Els millors adjectius de la llengua ens han estat donats per valorar aquests marbres mutilats i sonors.»

OC XVIII, 132

«Al matí pujo, encara, a l'Acròpolis. Dia d'estiu, llum violenta, potser massa violenta, però sense vaguetat ni empastifament, intensa. [...] Després divago per l'espai del temple i en un moment determinat penso –sense que cap decisió deliberada m'hi hagi portat– que potser aquesta és l'última vegada que veig físicament aquestes pedres. [...] En un moment en què sospito que no em veu ningú, allargo els braços sobre una columna i l'abraço. Quines criaturades!»

ARISTÒFANES

Comèdies

OC XV, 420

«Aristòfanes escriví una comèdia titulada *La pau*. En aquesta obra, s'hi troben coses extraordinàries: un retrat immortal de Cleó, el bel·licista democràtic, un elogi de la pau vista des del punt de vista de la normalitat humana –de la mediocritat– que no serà mai superat. Aristòfanes és un dels esperits més extraordinaris, el més gran escriptor, probablement, hagut i per haver, del Mediterrani.»

FUSTEL DE COULANGES

La Cité antique

OC XIII, 311

«Hi ha un llibre clàssic, insuperat, prodigiós, sobre la formació, en la remota antiguitat, de les ciutats: és *La Cité antique* de Fustel de Coulanges. És l'estudi més fonamentat, més clar, que s'ha fet –en el meu limitat entendre– sobre els orígens de la història en les societats antigues, del món de què nosaltres, per la romanització, formem part.»

HOMER

L'Odissea

OC XXXVII, 455

«Que Ulisses és el mediterrani més gran que ha existit, el més astut, el més prudent, el més negociador, el més imaginatiu, el més callat i el més dialèctic, em sembla irrefutable. Que fou el qui guanyà la guerra de Troia, enmig de grecs violents [...], cada vegada em sembla més clar. Que conegué el litoral de Sicília, no hi ha cap dubte: lectura de l'*Odissea*. Tot això fa un gran efecte.»

NIKOS KAZANTZAKIS

Alexis Zorba

OC XVIII, 116

«És gairebé segur que, a l'Atenes d'avui, el material humà crida i gesticula menys que vint anys enrere, que la cuina és molt menys pesada, que el sentit de responsabilitat es va fixant, que els personatges dels llibres de Kazantzakis van agafant un aspecte de nostàlgia literàrio-musical.»

KONSTANDINOS KAFAVIS

Poesies

OC XXVI, 422

«Forster parlà a Londres de Kavafis amb grans elogis, i aquest fou l'origen de la fama i consideració que tenen les seves poesies. [...] És considerat un excel·lent poeta elegíac. La destrucció del món clàssic en forma l'entrellat. Els coneixements que Kavafis té no solament del món grec antic, sinó del dilatat i llarg –i complex– món bizantí, són sorprenents.»

PAUSÀNIES

Descripció de Grècia

OC XIII, 346

«La *Descripció de Grècia* escrita per Pausànies en el segle II després de Jesucrist és la millor guia –al meu modest entendre– de Grècia. El Baedeker alemany vuitcentista –que era molt bo– és introbable. Les guies franceses són d'una pedanteria indescriptible. La descripció de Pausànies fou traduïda a l'anglès per Sir James G. Frazer d'una manera magnífica.»

PÍNDAR

Odes

OC XXVI, 293

«Jo donaria gairebé tota la seva obra per aquests dos versos de la Tercera Pítica: "No creguis, ànima meva, en la vida eterna; / mira d'esgotar el camp del possible."»

PLATÓ

Diàlegs

OC XXXVII, 471

«Fou un home que defensà sempre el bé. Més que un gran filòsof sembla un gran poeta –amb una poesia sense dones i sense poetes. [...] En tot cas, el partit popularista d'Atenes –el partit de la guerra amb Esparta– li matà Sòcrates, amb les idees del qual escriví els seus immortals *Diàlegs*. Com a tragèdia no crec que es pugui demanar més.»

XENOFONT

Records de Sòcrates

OC XIII, 336

«De Sòcrates deia Plató que era un home que mai no havia existit, en el sentit que tots els del seu temps es podien comparar amb un home del passat. Amb Sòcrates, la comparació, tant llavors com avui, és impossible.»

TUCÍDIDES

Història de la guerra del Peloponès

OC XV, 416

«Un dels més grans esperits del món antic, Tucídides, observador elegant, impàvid i objectiu, d'una claredat que, de vegades, fa basarda, pretengué establir, en la *Història de la guerra del Peloponès*, que l'experiència grega demostrava que l'home és irredimible.»

1897 Josep Pla neix a Palafrugell, el 8 de març de 1897, a la casa núm. 49 del carrer Nou, fill d'Antoni Pla i Vilar i Maria Casadevall i Llach.

1904 Fa els estudis primaris als Germans Maristes de Palafrugell i el batxillerat a l'Institut de Girona.

1913 Cursa Dret a la Universitat de Barcelona. Es llicencia l'any 1919.

1917 Publica les primeres proses literàries en diversos mitjans de comunicació: *Ofrena*, *Cenacle*, *Diari de Girona* i *L'Instant*.

1918 Comença a freqüentar l'Ateneu Barcelonès. Alexandre Plana es converteix en el seu mentor literari. Inicia la seva col·laboració regular a *Baix Empordà*, de Palafrugell, i publica proses literàries a *Alt Empordà*, de Figueres, i *El Camí*, de Barcelona.

1919 Comença a treballar a *Las Noticias* i poc després a *La Publicidad*.

1920 Viatja a París com a corresponsal de *La Publicidad*.

1921 Envia cròniques des de Mallorca i fa d'enviat especial a Madrid. Diputat de la Mancomunitat de Catalunya per la Lliga Nacionalista del Baix Empordà. Viatja a Portugal.

1922 Enviat especial a Itàlia. Escriu a *La Publicidad*, *La Veu de Catalunya*, *El Sol* de Madrid i a la revista *D'Ací i d'Allà*. Cobreix la Marxa sobre Roma.

1923 Viatja al Ruhr, Lausana i Renània, Baviera, Turíngia i Saxònia. Exerceix de corresponsal a Berlín, on conviu amb el periodista Eugeni Xammar.

1924 És processat militarment per un article crític amb la política militar espanyola al Marroc, publicat a *El Día*, de Mallorca. Viatja per Europa. Inicia la relació amb Adi Enberg, ciutadana noruega nascuda a Barcelona.

1925 Publica el primer llibre important: *Coses vistes*. Viatja de París a Rússia i després a Anglaterra.

1927-1935 Viatja amb Adi Enberg a Còrsega. Viatja pel levant europeu i treballa de corresponsal polític a Madrid. Publica *Llanterna màgica*, *Relacions*, *Cartes de lluny*, *Cartes meridionals*, *Madrid (Un dietari)* i *Madrid (L'adveniment de la República)*.

1936-1937 A l'inici de la Guerra Civil espanyola, s'exilia a França i Itàlia, juntament amb Adi Enberg, que treballava per al servei d'espionatge franquista. Cambó li encarrega la *Història de la Segona República Espanyola*, que acabarà el 1939.

1938 Entra a l'Espanya franquista per Sant Sebastià. Col·labora a *El Diario Vasco*.

1939 Acabada la guerra, és un dels directores provisionals de *La Vanguardia* (gener-abril). S'instal·la a Fornells (Begur). Se separa d'Adi Enberg.

1940 Inicia la col·laboració setmanal a la revista *Destino* (fins al 1976). Viu a l'Escala. Inicia la relació amb Aurora Perea.

1940-1946 Publica en castellà: *Historia de la Segunda República Española*, *Costa Brava (Guia general y verídica)*, *Las ciudades del mar*, *Viaje en autobús*, *Rusiñol y su tiempo*, *Humor honesto y vago*, *El pintor Joaquín Mir*, *La huida del tiempo*, *Un señor de Barcelona* i *Vida de Manolo*.

1943 Inicia una col·laboració setmanal al *Diario de Barcelona* (fins al 1954).

1944 Mor el seu pare.

1946 Viu a Cadaqués. Inicia la relació amb Consuelo Robles.

1946-1947 Torna a publicar en català: *Cartes de lluny*, *Viatge a Catalunya* i *Cadaqués*.

1947 Viu entre l'Escala i Llofriu.

1948 S'instal·la definitivament al mas Pla de Llofriu.

1949 Inicia la col·laboració amb l'Editorial Selecta.

1950-1956 Publica a l'Editorial Selecta alguns dels seus llibres més coneguts, com *El carrer estret*, *Girona, un llibre de records* i *Cartes d'Itàlia*.

1953 Viatja a Portugal, per València i Madrid. Viatja a Cuba.

1954 Viatja a Nova York.

1955 Visita Josep Tarradellas, president de la Generalitat a l'exili, a París. Viatja a Anglaterra.

1956 Inicia l'edició de les *Obres completes*, a l'Editorial Selecta (29 volums). Viatja a Itàlia i Grècia.

1957 Viatja a Israel i l'Amèrica del Sud. Rep el Premi Lletra d'Or pel llibre *Barcelona (papers d'un estudiant)*.

1958 Viatja al Brasil. Inicia la sèrie *Homenots* i publica *Israel en los presentes días*.

1959 Visita Suïssa. Viatja pel mar Roig, el golf Pèrsic, l'oceà Índic, l'Atlàntic i el Carib, fins a Valparaíso.

1960 Viatja a Amèrica. Comença a col·laborar amb *El Correo Catalán* (fins al 1965).

1962 Acaba la col·laboració amb l'Editorial Selecta.

1963 Viatja als Estats Units.

1964 Viatja a Puerto Rico, el Brasil i l'Argentina.

1965 Mor la seva mare. Viatja a Mallorca amb Baltasar Porcel.

1966 Inicia, amb *El quadern gris*, l'*Obra completa* a Edicions Destino. Viatja a les Canàries i Sud-amèrica. Viatja al Rin: Holanda, Alemanya, França i Suïssa. Va a Sueca i Xàtiva. Torna a Buenos Aires.

1967 Fa viatges breus a Mallorca i Atenes. Medalla d'Or de la Diputació de Girona. Premi de la Crítica Serra d'Or pel llibre *El quadern gris*.

1968 Viatja a Leipzig.

1969 Viatja a Moscou i al nord d'Europa. Viatja al Cantàbric, el País Basc i Portugal. Òmnium Cultural institueix el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, el jurat li nega cada any el premi, fet que provocarà polèmiques periòdiques fins després de la seva mort.

1971 El mes d'agost pateix un lleu infart de miocardi, del qual es recupera sense problemes. Les constants mostres d'admiració i afecte demostraran la seva creixent popularitat.

1973 Cedeix gran part de la seva biblioteca i crea la fundació que porta el seu nom. Premi de la Crítica Serra d'Or pel llibre *El que hem menjat*.

1975 Els prínceps Joan Carles i Sofia el visiten al mas Pla. Medalla d'Or de la Província de la Diputació de Barcelona.

1976 Deixa de col·laborar en la revista *Destino*.

1977 Premi de la Crítica Serra d'Or pel llibre *Articles amb cua*.

1979 Premi Ciutat de Barcelona pel llibre *Notes del capvesprol*.

1980 Josep Tarradellas li imposa la Medalla d'Or de la Generalitat. Premi de la Crítica Serra d'Or pel llibre *Notes del capvesprol*.

1981 Mor el dia 23 d'abril, als 84 anys. Deixa publicats 38 volums de l'*Obra completa* i altres d'inèdits que apareixeran després de la seva mort.

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Delegació del Govern de
la Generalitat davant la UE
Direcció General de Difusió
Corporativa

**Delegat del Govern de
la Generalitat davant la UE**
Albert Moreno

**Director general de Difusió
Corporativa**
Jordi Fortuny

Institut Ramon Llull
Josep Bargalló

Fundació Josep Pla
Anna Aguiló

Comissariat
Anna Aguiló
Teresa Lloret

Direcció
Carme Cañadell

Coordinació
Santi Rifà

Documentació
Teresa Lloret
Mar Anglí
Fundació Josep Pla

Disseny expositiu
Anglí Folch & Associats S.L.

Disseny gràfic
Mario Eskenazi
Dani Rubio

Producció muntatge
Grop. Exposicions i museografia

Producció audiovisual
Studio Pomés
Eva Vilamala

Traducció i correcció
Discobole S.L.

Assegurança
Mapfre

Textos
© Hereus Josep Pla
Teresa Lloret

Fotografies
Fundació Josep Pla
© dels autors

Impressió
Gràfiko S.L.

Dipòsit legal
B-

Agraïments
Studio Pomés
Hereus de Josep Pla
Imma Buldú-Freixa

 **Generalitat
de Catalunya**

 **institut
ramon llull**
Llengua i cultura catalanes

f u n d a c i ó

Cartografia propietat de l'Institut
Cartogràfic de Catalunya, cedida
gratuitament per a la realització
d'aquesta exposició, disponible
a www.icc.cat